

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה

HEMDAT YAMIM

האזינו תש"ע

פרשת שבוע

תקע בשופר גדול

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

שירת האזינו כוללת בתוכה גם את נבואת סיפור תולדותיו של עם ישראל לדורותיו. במסגרת זו אנו מוצאים גם את הדברים הבאים:

"כִּי יִדְּיוּ יִקְנֹק עִמּוֹ וְעַל עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי אֲזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוֹר וְעָזוּב" (דברים ל"ב לו).

פסוק זה העוסק בגאולתם של ישראל, הוא המשכם של פסוקים נוראים המתארים מצב של ירידה רוחנית לשפל המדרגה. ירידה הגוררת אחריה עונשים כבדים, חורבן וצרות נוראיות. וז"ל הכתוב:

"וַיִּשְׁמַע יְשׁוּרוּן וַיִּבְעַט ... וַיִּטֹּשׂ אֱלֹהִים עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעוֹ: יִקְנָאָהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יִכְעִסְהוּ: יִזְבְּחוּ לִשְׂדֵימִים לֹא אֱלֹהִים ... צוּר יִלְדָּךְ תִּשִׂי וְתִשְׂפַח אֵל מִחַלְלֶךָ: וַיִּרְא יִקְנֹק וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בְּנֵיו וּבְנֹתָיו: וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַהֵם ... הֵם קִנְאוּנֵי בְּלֹא אֵל כְּעִסוּנֵי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֶכְעִיסֵם: כִּי אֵשׁ רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקִטְבַּת מְרִירִי וְשֹׁן בְּהִמּוֹת אֲשַׁלַּח בָּם וַיִּבְלָה וַתִּלְהַט מוֹסְדֵי הָרִים: אֶסְפָּה עֲלֵיהֶם רְעוֹת חֲצִי אֶכְלָה בָּם: מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקִטְבַּת מְרִירִי וְשֹׁן בְּהִמּוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זְחָלֵי עֹפֶר: מִחוּץ תִּשְׂפַל חֶרֶב וּמִחֻדָּרִים אֵימָה גַם בְּחֹרֶר גַּם בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם אִישׁ שְׂיִבָּה: אֶמְרָתִי אֶפְאַיֶהֶם אֲשַׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרְם: לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן יִנְכָרוּ צְרִימוֹ פֶּן יֹאמְרוּ יִדְּינוּ רָמָה וְלֹא יִקְנֹק פֶּעַל כָּל זֹאת יִתֵּם: ... אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלְף וּשְׁנַיִם וַיִּסּוּ רַבָּבָה ... חֲמַת תִּנְיָנִים יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֶכְזָר".

מה אם כך הביא את הגאולה? מסבירה הגמרא:

"אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה" (סנהדרין דף צז עמוד א).

השירה מזהירה מצד אחד שלא הגנת הזכויות, עלולות ח"ו להתרגש צרות נוראיות ומצד שני מבטיחה השירה, שכליון סופי לא יהיה. בסופו של דבר כשיגאולה, שלכאורה, כלו כל הקיצין, הגאולה בא תבא. אין חשש שמישהו ירצה לסמוך על כך אחרי תיאורים כל כך קשים של עונש.

כנראה שמצב מעין זה התרחש לאחר שלטונם של מלכי בית עמרי, אחאב, איזבל ובניהם, ששלטו במשך כמה דורות והורידו את העם ואת הממלכה לשפל המדרגה. גם התיקונים של יהוא לא הצילו את ממלכת ישראל ממצב של "כי אבדום מלך ארץ וישמם כעפר לךש" (מלכים ב' י"ג ז). הכתוב בדברו על תקופה זו משתמש בלשון של שירת האזינו:

"כִּי רָאָה יִקְנֹק אֶת עֵנִי יִשְׂרָאֵל מֵאֵד וְאָפַס עֲצוֹר וְאָפַס עָזוּב וְאֵין עֶזֶר לְיִשְׂרָאֵל" (מלכים ב' י"ד כו).

המסקנה היא שגאולתם של ישראל ויהודה, שבאה בימי ירבעם השני מלך ישראל ועוזיה מלך יהודה, לא הייתה בזכות, כי אם בחסד ההבטחה, שכליון סופי ח"ו לא יהיה. כך אפשר להבין את סמיכות הפסוקים:

"וְלֹא דָבַר יִקְנֹק לְמַחֹת אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וַיִּוְשַׁעַם בְּיַד יִרְבְּעָם בֶּן יוֹאָשׁ: וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יִרְבְּעָם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחַם וְאֲשֶׁר הִשִּׁיב אֶת דְּמָשֶׁק וְאֶת חֲמַת לַיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא הֵם פְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כז-כח).

כאשר מתבוננים בפסוקים אלה, באספקלריה של הדורות האחרונים, עלולה לאחוז בנו צמרמורת. שירת האזינו לכאורה מתארת את השואה הנוראה שפקדה את יהדות אירופה לפני כשבעים שנה. הסתר פנים, נתינתנו בידי גוי נבל, אכזר שאין כמותו, שהחליט "אשפיתיה מאנוש זכרם", שפעל להשמיד מ"יונק" עד "איש שיבחה", שגם המעטים ששרדו היו בבחינת "מזי רעב ולחמי רשף וקטבת מרירי".

אי אפשר לתאר את זוועות השואה בדרך יותר בהירה.

ברוך המקום ברוך שמו, שהכריז "לא יהיה פתרון סופי!!"

קצת יותר מעשרים שנה אחרי ימים נוראים אלה, של שואת יהדות אירופה, עם ישראל ומדינת ישראל מצאו את עצמם שוב כבימיהם הגדולים של עוזיה וירבעם שמשלו מאזור דמשק ועד לקצה מדבר סיני.

האחריות המוטלת על כתפנו כבדה יותר, אם נזכור כי אין לנו "תעודת ביטוח" לכך שהגאולה באה בזכות.

דווקא בימים אלה, לאחר יום הדין בו התפללנו על גילוי מלכות ד' בעולם ולפני יום הכיפורים - יום הסליחה והכפרה, נעשה חשבון נפש ונפעל להגברת זכויותינו.

לע"נ
רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של
חבר העמותה
פרופ' אמריק דויטש.
ההלוייה התקיימה ב"ז אלול.

לע"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

ב' - ח' תשרי, בבא בתרא ל-לו

פסיקה במציאות מסופקת (לה עמוד א)

הרב עופר לבנת

לע"נ סבתנו מלכה טוביע בת הרב יעקב לייב

השבוע בדפי הדף היומי הגמרא (לד-לה) דנה בשאלה כיצד בית דין פוסק במקום שיש ספק למי שייך הממון. הכלל הבסיסי בדיני ממונות הוא המוציא מחבירו עליו הראיה. מה עושים במקרה שהממון אינו נמצא בידי אחד הצדדים? העולה מן הגמרא הוא שיש שלושה סוגי פתרונות בהם בית הדין יכול לנקוט, בהתאם למקרה. הפתרונות הם:

א. יחלוקו- חלוקת הממון בשווה בין הצדדים.

ב. "שודא דדייני" - הכרעת הדיין לפי ראות עיניו (לא נכנס כאן לחילוקי הדעות בין הראשונים).

ג. כל דאלים גבר- בית הדין לא מכריע אלא מאפשר לאחד לגבור על חבירו.

כאשר שני הצדדים אוזחים בממון, כמו במקרה ששניים אוזחים בטלית, הפיתרון הוא יחלוקו. כאשר הממון אינו נמצא בידי אף אחד מהצדדים, וגם לא ניתן לברר למי שייך הממון, כמו במקרה שישנם שני שטרי מכר על אותה שדה באותו תאריך לשני אנשים שונים, הפיתרון הוא "שודא דדייני". כאשר הממון אינו נמצא בידי אף אחד מהצדדים ויתכן שאחד הצדדים יוכל להביא ראיה לטובתו, בית הדין מעדיף לא להתערב ונוקט בשיטה של "כל דאלים גבר".

הרא"ש (ג, כב) מסביר כי "כל דאלים גבר" אינו מבטא חוסר רצון של בית הדין להתערב. הוא בעצם הכרעה על פי הכללהפסיכולוגי שמי שהממון באמת שלו יתאמץ יותר לגבור על חבירו. על פי זה, מחדש הרא"ש, כי לאחר שאחד גבר, בית הדין לא יאפשר לשני לגבור בחזרה, אלא יעמידו את הממון בידי הראשון. "דלא מיסתבר שיתקנו חכמים שיהיו כל ימיהם במריבה ומחלוקת". אמנם דעת התוספות (בבא מציעא ו עמוד א ד"ה והא) שגם לאחר שגבר אחד השני יכול לגבור בחזרה.

השולחן ערוך (קלט, א) פוסק כדעת הרא"ש, שלאחר שגבר אחד אין מניחים לשני לקחת בחזרה. אולם הש"ך (שם ס"ק ב) מביא את דעת התוספות ועוד ראשונים שחולקים ופסק שאם השני חזר ותפס מהראשון שגברה ידו, בית הדין לא יוציאו ממנו (אולם יתכן שגם לשיטתו ראוי שלכתחילה בית הדין ימנע את המשך המאבק וצ"ע).

סיכום: מספר אפשרויות פסיקה עומדות לרשות הדיינים במקום שיש ממון שיש מחלוקת מי הוא בעליו. יש כללי פסיקה המגדירים מתי וכיצד יש להשתמש בהם. אחת האפשרויות היא "כל דאלים גבר". לדעת חלק מהראשונים ניתנת כאן הזדמנות חד פעמית לאחד לגבור על חברו, ולדעת ראשונים אחרים הצדדים יכולים להמשיך לגבור אחד על השני עד שיתברר למי שייך הממון.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Milan, Italy

מילאנו, איטליה

סיון תשנ"ג

ציון "גר" בנוסח הכתובה

שאלה

ראינו כתובה של שני גרים בה לא מופיע בשום מקום גיורם, אלא שמם "אליהו בן אברהם" ו"דניאלה בת אברהם" וסכום הכתובה "כסף זוזי מאה" ולא כתוב "בן / בת אברהם אבינו", ולא "גיורתא דא". האם כתובה כזאת כשרה בדיעבד, ואם לא, מה תקנתה?

תשובה

בעניין כתובת גרים הדין הוא שלכתחילה יש לציין בכתובה את עובדת היותו (ו/או היותה) גר (גיורת)¹, וכותבין באופן כזה: "אמר החתן יעקב בן אברהם אבינו (או יעקב בן אברהם הגר) להדא גיורתא² רחל בת אברהם [או: לגיורתא דא³ או: לרחל בת אברהם אבינו⁴]" וכו', כך שמלשון הכתובה יודע בבירור דבר הגיור. אמנם, בדיעבד, אם הכתובה נכתבה בלא זה, הכתובה כשרה⁵.

¹ עיין בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' קפ) שהצריך לכתוב בכתובת גיורת שהאשה גיורת. וכן פסק הר"ד עראמ"ה (הובאו דבריו ב"אוצר הפוסקים", כרך יח, הלכות כתובות - נוסח הכתובה, סעיף קנ עמ' 97) שיש לכתוב בכתובתה כן, שמא ימות בעלה וישאנה כהן על-פי כתובתה. ועיין ברמב"ם (הל' יבום וחליצה פ"ד הל' לד) שכתב, שבגרושה אלמנה ושבויה צריך להזכיר בכתובה, שהאשה הינה גרושה וכו', כדי שלא יכשל בה כהן. ואלו בגיורת לא כתב הרמב"ם שיש להזכיר זאת בכתובתה. וכתב הר"ד עראמה שנראה שהרמב"ם סובר, שאין צריך לכתוב כן, משום שלגיורת יש קול, ועיין עוד בשו"ת הרא"ש (כלל טו סי' ד), ובשו"ת מהרי"ל (סי' קז), ובמהר"י מינץ (ב"סדר גיטין" סי' קג), שבגט יש לציין את היות המגרש או המתגרשת גר (גיורת), וגם שם הטעם הוא משום יוחסין, ועיין לקמן הערה 5.

2 שו"ת "נחלת צבי" (ח"א עמ' קיב, עיין ב"אוצר הפוסקים" הני"ל).
3 "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' קנט.

4 בספר "בארות מים" כתב שימנעו מלכתוב "גירותא", דעדיפא למכתב "בת אברהם אבינו", וכן כתב ב"מנחם משיב" (ח"ב סי' כה עמ' 129, עיין ב"אוצר הפוסקים" הני"ל).

5 א. לכאורה כתיבת השם "יעקב בן אברהם" ללא הסימות "הגר" או "אברהם אבינו" איננה כתיבת השם באופן מדויק. ובהלכות גיטין (שו"ע אה"ע סי' קכט סעיף כ) נפסק "בגט גר כותב: פלוני בן אברהם אבינו". וכתב ב"באר הגולה" (ס"ק ג) שמקורו מתשובה אשכנזית (הובאה ב"בית יוסף" שם), שם כתוב דאף בדיעבד הגט פסול, דמיחזי כשיקרא, ומזויף מתוכו. וכן כתב ב"בית שמואל" (שם ס"ק לט) שאם לא כתב "הגר" או "אברהם אבינו" אלא כתב "בן אברהם" בלבד, פסול אף בדיעבד, דנראה שהוא בן איש ששמו אברהם. אלא שכל זה דווקא בגיטין, שבהם מדקדקים מאוד בכתיבת השמות, אולם בכתובה שלא מציעו שמדקדקים כל כך כבגיטין, יש להכשיר בדיעבד. וראיה לזה, שהרי הרמב"ם הני"ל (הערה 1) לא הצריך לכתוב לגירות בכתובה שהיא גירות, ומשמע דסגי שיכתבו "רחל בת אברהם" (דאי מיירי שכתבו "בת אברהם אבינו", הוי כאלו כתבו "גירותא"), ולא חשש רמב"ם לאי-דיוק בשם האשה. ועוד, דהנה מציעו בהלכות קריאת התורה (שו"ע או"ח סי' קלט סעיף ג בהג"ה) שמעלין גר לתורה בשם "יעקב בן אברהם", ולא דקדקו לקוראו "בן אברהם אבינו". משמע שבסתמא זהו שמו, ורק בגיטין דקדקו טפי. ולעניין החשש שעל-ידי כך ימצאו אנשים ששמותיהם שווים, עיין בשו"ת "אגרות משה" (אה"ע ח"א סי' קעח ובאו"ח ח"ד סי' מ סעיף כ) שלכתחילה כדאי לכתוב שמות-משפחה, ואולם אין לפסול כתובות שלא נכתב בהם שם-המשפחה, דחשש רחוק הוא שיהיה עוד זוג ששמו כשמו ושמה כשמה, והם בני גיל דומה, ועד שלא הוחזק שיש כזה, אין לחשוש לכך. ולעניין החשש שיבואו להכשיר ליוחסין, ותהא מכשלה לכהנים, עיין להלן.

ב. הנה רמב"ם בה"ל יבום וחליצה (פ"ד הל' לד) כתב שיש להזכיר בכתובה, אם האשה היא גרושה, וטעמו שלא יכשל בה כהן. וכן כתב "תרומת הדשן" בפסקים (סי' צ), ופסק הרמ"א (סי' סו סעיף יא) שבכתובת גרושה כותבין "מתרכתא", לפרסם אסורה לכהן. אמנם התשב"ץ (ח"ב סי' קפג) חולק וכתב שהנהיג שלא לכתוב כן, כדי שלא לגנותה על בעלה, וכן משום שמתוך שכתובתה מנה בלבד, ידעו שהיא גרושה. אלא שה"חתם סופר" (שו"ת אה"ע ח"א סי' קל) כתב, שגם התשב"ץ יודה, שמאחר שהמנהג הישן לכתוב כן, אם לא יכתוב שהיא גרושה, יבינו שאינה כזאת.

אמנם, בספר "משכנות הרועים" (אות כ סי' ט) כתב ש"כיוון שאינו אלא לגילוי מילתא לאפרושי מאיסורא, גם הרמב"ם מודה שבדיעבד, אם לא כתבו בכתובה שהיא גרושה, הכתובה כשרה". והעיר ב"דברי שאול" (חלק לשבעה כב ע"א) שה"מגיד משנה" כתב על דברי רמב"ם הני"ל, שהוא "תקון נאה", משמע מדבריו שאינו אלא מנהג טוב, ובדיעבד כשר.

וכן הבין ה"פתחי תשובה" (אה"ע סי' סו ס"ק ח) בדעת ה"חתם סופר" הני"ל, דבדיעבד הכתובה כשרה. ועיין עוד ב"אוצר הפוסקים" (כרך יח, הלכות כתובות - נוסח הכתובה, סעיפים קלו, קמא, קסז) שהביא דיעות רבות להכשיר בדיעבד. ואמנם הביא מספר "נחלת שבעה" (סי' יב סעיף כט) עדות על מעשה שפסלו כתובה כזו בדיעבד.

אלא שבנדון דידן, בגירות, יש סניף נוסף להקל, דגם רמב"ם עצמו לא הצריך, ואפילו לכתחילה, לכתוב "גירות" בכתובת גירות (עיין הע' 1), וכן רמ"א בהג"ה לא כתב אלא לגבי גרושה. בדיעבד יש אפוא להכשיר הכתובה שלא נכתב בה "גירות" או "גירותא".

ג. בעניין תיקון הכתובה שנכתבה ללא איזכור הגירות: כתב ב"חתם סופר" הני"ל (כך הבין ה"פתחי תשובה" הני"ל בדבריו) שאם נתגלתה הטעות לפני החופה, יש לכתוב כתובה אחרת, דהוי כלכתחילה ולא כדיעבד. אם נתגלתה הטעות לאחר החופה (או לאחר זמן), כתב בסי' "משכנות הרועים" (אות כ סעיף ט) שדווקא בפרטים כגון שמות, זמן ומקום יש לתקן, אך בנדון דידן שאינו אלא לאפרושי מאיסורא, אין צריך לתקן והכתובה כשרה. ועיין בשו"ת "אגרות משה" (אה"ע ח"ג סי' כו) שדן בטעות שנפלה בכתובה (שכתבו שהאשה "בת לוי" והתברר כטעות, ונראה שהוא הדין בטעות בנדון דידן) ונתגלתה הטעות לאחר זמן, וכתב שאף-על-פי שהכתובה כשרה, כדאי לתקן את הטעות, ואם יש רווח בסוף הכתובה, יציינו בו את התיקון הדרוש, ויוסיפו שכל שאר הכתובה נכתב כהוגן, ולא באו להוסיף אלא פרט זה, ויחתמו על זה אותם העדים שחתמו בראשונה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעים". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת!

מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

